

SVETLANA ALEKSIÉVITX

«Som bocins de la història»

L'escriptora bielorrussa Svetlana Aleksiévitx ha estat premiada amb el Nobel de Literatura. L'autora de grans testimonis sobre Txernòbil o la fi del règim soviètic parla sobre la guerra i explica per què els russos l'entenen més bé.

Susanne Beyer, Tobias Rapp
© Der Spiegel

Svetlana Aleksiévitx es disculpa contínuament pel seu pis durant les tres hores que passa amb la visita d'Alemanya. Ha viscut durant uns quants anys a Occident, a Berlín, Itàlia i França, coneix els estàndards occidentals i és com si ara observés les seves habitacions amb els ulls dels convidats. Són només tres habitacions minúscules en aquest monstruós edifici de pisos de la capital bielorrussa, Minsk; a baix, a l'entrada, hi ha bústies verdgrises de plom, i els ascensors són estrets, als passadissos hi ha PVC ondulat. Ella ha intentat ficar-hi a dins l'ample món: a l'entrada hi ha una foto del castell de Neuschwanstein, una d'una góndola de Venècia i una d'una torre xinesa. Però aquests records de llocs llunyans penjen de parets cobertes de catifes, i això sí que és típicament de l'est d'Europa, com també la cuina, típica de l'Europa de l'est del socialisme i del postsocialisme: un lloc ple a vessar on la gent es troba i xerra, xerra i xerra.

Així han sorgit els seus llibres. Ha anat a la cuina a recollir material. Aquí ha enraonat amb mares de soldats, amb nens soldat, amb soldades de l'Exèrcit Roig que havien lluitat a la Segona Guerra Mundial, amb víctimes de la catàstrofe nuclear de Txernòbil. Ha enregistrat el que li deien i a l'escriptori del seu pis de Minsk, damunt del qual hi ha una foto en blanc i negre de l'escriptor rus Fiódor Dostoievski, ho ha confegit. De les transcripcions de les gravacions n'han sorgit *collages* que es llegeixen com novel·les moder-

nes. Es diuen: *La guerra no té rostre de dona; Joves de zinc. Afganistan i les conseqüències; Txernòbil. Una crònica del futur i Temps de segona mà: la fi de l'home roig* (Raig Verd, 2015).

El dolor i l'amor estan ficats en aquests llibres. El dolor dels que parlen de la por de la mort, de submissió i de porqueria. I l'amor d'aquesta dona que els ha escoltat durant hores, dies, setmanes, mesos i anys. Com una compositora, aquesta dona, de les veus en va fer narracions, ha reconegut la melodia, el ritme i el compàs de la vida a l'est d'Europa. Descriu –i això dóna grandesa a la seva obra– només superficialment el personatge en la seva història, de fet es qüestiona sobre el mateix fet de ser persona: per què, per exemple, l'home fa la guerra? Quina és l'essència de la guerra? Svetlana Aleksàndrovna Aleksiévitx, de 67 anys, rep aquest dijous a Estocolm el premi Nobel de Literatura.

—Svetlana Aleksàndrovna, Bielorrússia té fama de ser l'última república soviètica europea. Encara més sorprenents són les meravelloses vistes que es veuen des de la seva finestra. Els blocs de pisos alts semblen un turó encès.

—Sí, Bielorrússia és una dictadura bonica. Miri allà, hi diu: "Minsk, una ciutat d'herois".

—Diuen que el president Aleksandr Lukashenko l'ha felicitada. Vostè l'ha criticat sovint i de manera punyent. Què li ha dit, ell?

—Res. A la tele van dir que m'havia felicitat. L'anunci dels premis Nobel va coincidir amb les eleccions presidencials, per tant aquí hi havia →

→ molts observadors internacionals. La notícia anava dirigida a ells. Una setmana més tard, quan tots els estrangers van ser fora, va dir que jo era una traïdora que deixava el poble bielorús com un drap brut.

—**Què li diuen, els seus veïns?**

—M'han felicitat. Estan orgullosos de mi.

—**Quines persones hi viuen, aquí?**

—Originàriament aquest edifici es va construir perquè fos la casa dels quadres del partit. Moltes d'aquelles persones s'han fet riques els últims anys i s'han traslladat a grans mansions. Ara aquí també hi viuen alguns artistes. Tot i que fa poc es va fer una ampliació, i aquí els preus per un pis comencen a un milió de dòlars.

—**Si fa no fa, la quantitat que vostè ha rebut pel Nobel.**

—No tinc cap interès pel luxe. Per a mi és més important la llibertat.

—**Com es pot comprar llibertat?**

—Per a mi llibertat vol dir que no m'he de preocupar d'on trec els diners per als meus llibres.

—**Els seus llibres són inhabituals, estan organitzats com grans treballs corals. Vostè és molt treballadora, perquè en la preparació dels llibres duu a terme centenars d'entrevistes.**

Com treballa?

—Per cada llibre he necessitat molts anys. Primer eren dones de l'Exèrcit Roig. Havien lluitat contra els alemanys i els havien tret la seva història, les seves experiències no apareixien en la història soviètica oficial de la guerra. Jo volia omplir aquell forat i vaig anar a veure centenars de dones

«Per a mi llibertat vol dir que no m'h he de preocupar d'on trec els diners per als meus llibres»

i vaig parlar-hi. Per al meu llibre sobre la catàstrofe nuclear de Txernòbil vaig parlar amb els anomenats liquidadors que amb pales van netejar el grafit del teulat del bloc del reactor. Poc després de la catàstrofe encara eren vius. Sempre va així, de fet. Busco persones que estan commogudes i en poden parlar. La majoria de persones puguen a les escales mecàniques de la vida i no reflexionen mai sobre les seves vivències. Els meus llibres sorgeixen de les converses amb els qui ho fan. Tota la nostra història està inundada de llàgrimes i dolor. Jo vull entendre qui som i què som.

—**Quan va començar a escoltar els altres?**

—Els meus pares eren mestres de poble. Quan era petita, no hi havia pràcticament cap home al poble, a part dels vells i el meu pare, el director de l'escola. Tots s'havien mort a la guerra, com

a soldats o partisans. Les dones seien juntes a menjar i parlaven de la seva vida i jo escoltava.

—**Allò va ser el començament de la seva vida com a escriptora?**

—Podria ser. Em vaig enamorar de la veu humana i no va ser fins després que vaig entendre que es podien elaborar aquestes veus en un llibre i que aquell llibre podia ser important i útil, amb molts i molts jos. Un llibre d'aquelles persones que mai no han explicat res i a qui ningú ha preguntat què els semblen les grans idees.

—**La majoria dels seus protagonistes són persones traumatitzades.**

—Miri, a diferència d'Occident al territori de l'antiga Unió Soviètica no hi ha tradició de psicoteràpia. Fins avui no hem tingut pràcticament cap terapeuta. En parlem entre nosaltres i aquestes converses fan la funció psicoterapèutica.

—**La taula de la cuina com a divan?**

—Els meus amics vénen a la cuina on som ara. Avui igual que en l'època de la *perestroika*. Aquí un deixa anar les seves cabòries.

—**Vostè viu a Bielorússia, un país amb la seva llengua pròpia, però escriu en rus. Com és?**

—Els meus llibres són un tot. Conformen una crònica de l'ànima roja, una història de l'home utòpic. Hi he estat treballant durant gairebé quaranta anys. Comprèn els últims cent anys de la nostra història. I aquesta utopia ha parlat en rus.

—**L'home soviètic.**

—Exacte. El rus era la llengua d'un espai enorme, del gran laboratori marxista-leninista. Aquest espai és més gran que Rússia. Bielorússia també en formava part, la pàtria del meu pare. Jo vaig néixer a Ucraïna, la meva mare és d'allà. La llengua i la cultura russes són la gran pinça que unia tot allò. També dintre meu.

—**Vladímir Putin justifica les seves aspiracions de poder dient que protegeix "la terra russa". Què diferencia el seu món del de vostè?**

—No hi ha cap diferència geogràfica o lingüística. Tot i així, estem a mons de distància. Quan Putin parla de la "gran Rússia", es refereix a un país que es basa en una mentalitat militar, la tradició del qual és tan llarga com la història russa, que és sangüinària i marcada per les conquestes. Nosaltres som persones de guerra, en el temps en què no fèiem la guerra ens preparàvem per a una altra. Aquest és el món rus de Putin. On tota persona és soldat.

—**Durant un temps semblava que Rússia es tornaria més democràtica, que es reformaria.** →

→ —No va funcionar. Vam desaprofitar les oportunitats.

—Per què? Vostè va ser una intel·lectual de la *perestroika*, aquella fase en què la Unió Soviètica es va obrir i modernitzar. Què va torçar-se?

—Als anys 90 érem romàntics. Vam intentar establir un diàleg amb el poble. Però el poble callava. I cap de nosaltres entenia per què. Era fàcil: vam confrontar el poble amb temes que per a les persones eren massa complicats d'entendre. La llibertat, què carai és, això? Fins que Putin no va començar a parlar de “la gran Rússia”, no es va arribar a les persones. Hem de trobar un nou llenguatge per arribar al poble.

—Va tenir en algun moment l'esperança que podria anar millor?

—Fa temps sí; tot i que en aquell moment ja no veia persones lliures al meu voltant. Molts es pensaven que n'hi hauria prou de sortir en massa al carrer i cridar consignes, i que llavors ens arribaria la llibertat. Però ningú no va entendre què pressuposava la llibertat.

—Molta gent es pensava que després de la fi de la Unió Soviètica el país podria donar un nou marc al desenvolupament, crear una nova identitat. Al Bàltic, a Ucraïna, a Geòrgia, també a Bielorrússia: a tot arreu han sorgit nous Estats nació.

—Sempre he cregut en ideals nacionals; però em nego a acceptar el nacionalisme. Sigui on sigui, el nacionalisme radical sempre porta a vessaments de sang. Crec que primer hauríem de construir una democràcia. A Bielorrússia tenim una població barrejada amb un alt percentatge de russos. Han de marxar del país? Tots els professors? Seria una ximpleria. Hi ha gent a qui li semblaria bé.

—Sembla com si ara digués que els anys 90 van ser un temps d'errors.

—Van ser un temps bonic, d'ingenuïtat. Ens vam inventar el poble. I avui podem constatar-ho: Lukaixenko i Putin coneixen el poble més bé que nosaltres. Parlen la seva llengua.

—Però com pot ser això? Vostè en els seus llibres fa aparèixer totes aquestes veus, milers de persones. I tanmateix diu que no ha entès el poble?

—Si llegeix atentament els meus llibres, veurà que aquest és justament el tema. Una persona qualsevol hi diu la seva pròpia veritat: un comu-

EFE

nista, un botxí, un demòcrata, tots. Intento mostrar aquesta violenta caldera russa, i com bull. No m'agrada el concepte *Homo sovieticus*. Perquè per a molts demòcrates que no han superat la seva decepció s'ha convertit en un insult. Per a mi no ho és. El meu pare era comunista, es va fer enterrar amb el llibre del partit. Si jo odiés el meu poble també hauria d'odiar el meu pare i els meus coneguts i amics. M'agradaria entendre'ls més bé.

—Vostè es consideraria una persona soviètica?

—Sí, i tant. Vaig haver de recórrer un llarg camí fins que me'n vaig alliberar mentalment. Vaig creure durant força temps en un socialisme amb rostre humà. Però tan bon punt vaig arribar a l'Afganistan i vaig veure el que les tropes

soviètiques hi havien causat, vaig quedar desilusionada.

—La democràcia necessita més temps?

—Occident creu que la gent de fora del món occidental funciona igual que els occidentals. Però hi ha diferències. Estan condicionats per la història, i ens trobem en fases diferents del desenvolupament polític. Els canvis globals necessiten molt més temps que els 20 o 25 anys que hem tingut fins ara. Unes quantes generacions. La revolució d'octubre va ser un intent d'accelerar el pas del temps. Els bolxevics tenien una màxima: "Arrossegarem la humanitat a la felicitat. Amb mà de ferro". Això ha fracassat.

—Violència i guerra són experiències bàsiques de les persones dels seus llibres. A Occi-

Aleksiévitx, un Nobel diferent:
 "Novel·la de veus, així anomeno la meua literatura. Jo escolto tothom. Els escriptors solen simbolitzar-se amb una ploma, jo em veig més com una orella."

dent durant molt de temps la gent s'ha sentit segura. El terrorisme que ara viu Europa és una nova forma de guerra, com afirmen alguns polítics occidentals?

—Miri, per a mi ja no hi ha cap concepte unitari de la guerra. Hi ha la guerra convencional, sobre la qual he escrit, la Segona Guerra Mundial o la guerra de l'Afganistan. I hi ha Txernòbil. Encara me'n recordo, de com es van traslladar persones, sobretot gent gran, de la zona contaminada. Els vells havien viscut la Segona Guerra Mundial i no entenien per què havien de fugir: brillava el sol, corrien ratolins amunt i avall, voltaven per allà soldats del propi exèrcit. No paraven de preguntar: que estem en guerra?

—I a vostè què li sembla?

—Era una nova forma de guerra. No em puc treure del cap una imatge: un soldat empenyent cap a fora del poble una dona gran que portava un colador ple d'ous. Allà hi havia grans fosses on s'havien de llençar mantega, ous i altres aliments, i enterrar-los, en certa manera. El món de cop i volta es va tornar totalment diferent: s'havien de netejar arbres i llenya i enterrar aliments, perquè la mort ara tenia molts nous rostres. L'aigua podia matar les persones, si anaven a banyar-se, o el terra si seien massa estona a terra. I el terrorisme és avui una altra forma de guerra. Ara estem a la mercè de fanàtics bojós. Què s'hi pot fer? No ho sé. Com lluitaven els txetxens? Eren terroristes que tots sols van desafiar la poderosa Rússia? Ara Europa té a davant aquest desafiament. Per a una cosa així no estem preparats. Tots aquests míssils nuclears que la humanitat ha anat acumulant no els necessitarà. En el futur es faran guerres molt diferents, i ningú sap exactament com seran.

—Vostè diu que Putin apel·la al factor soviètic per donar una identitat a Rússia. Què està passant, doncs, avui, que Putin amb els atacs de París pot tornar a ser part del món occidental i actuar al mateix nivell que Hollande, Merkel i Obama?

—Jo no sóc política. Però em sembla que hem caigut en una era de demostració de força, hem tornat a l'edat mitjana. I això és el món de la guerra, en el qual Putin és un expert. El soldat rus sap com es mor una persona. La seva mort sempre ha sigut barata.

—A l'Europa occidental la gent s'ha sentit ferida amb els atacs. Podria ser que els líders del món occidental ara de sobte vegin Putin amb uns altres ulls? Que comencin a orientar-se cap a ell?

—Segur que ara viurem un renaixement de les virtuts militars. També crec que la democràcia estarà durant un temps en retirada. La cultura de l'esperança avui deixa pas a una cultura de la por. En aquest terreny Rússia hi té clarament més ex- →

**Nova
maqueta**

**Nous
opinants**

**Nou
format**

**Nou
Temps**

**Ja al teu
quiosc**

Per fer-te
subscriber entra a
www.eltamps.cat
escriu-nos a
[subscripcions@
eltamps.cat](mailto:subscripcions@eltamps.cat)
o telefona al
902131025.

Us atendrem de
9.00 a 14.00 hores

→ periència que Occident. Rússia sempre ha viscut en la por.

—**Algú a Rússia pensa en la guerra de l'Afganistan, quan es mostren les imatges del pilot de guerra mort, l'avió del qual va ser abatut per Turquia?**

—No, en una commemoració Putin va dir fa poc: la decisió sobre la intervenció de tropes soviètiques a l'Afganistan va ser encertada. Aquella guerra es va considerar com una guerra d'herois. I cada cop més sovint sentim que Gorbaxov, al qual s'atribueix la descomposició de la Unió Soviètica, és un traïdor. Els últims 25 anys d'alguna manera s'han perdut. A Bielorússia la dictadura de Lukaixenko ha aturat el temps; a Rússia, en canvi, a les persones els roben i els estafen. Hi ha odi a l'aire.

—**A Josef Stalin li agradava dir que per fer una truita s'han de trencar els ous. Vostè en els seus llibres recull les cloves trencades?**

—Tots som bocins de la clova de la història, també vostès a Occident. L'única diferència és que l'home soviètic i postsoviètic encara són a l'engranatge de la gran història. L'home aquí no ha tingut mai valor, continua estant entre les rodes de molí de la història.

—**A Alemanya se li ha retret que els seus llibres no són literatura, que hi falta fantasia creativa. Diuen que vostè fa periodisme.**

—Totes les formes d'art, començant per la pintura fins a la música, avui dia busquen noves formes i un nou contingut. D'on prové aquesta idea que la literatura s'ha de quedar tal com és? La vida va més de pressa. La veritat s'ha tornat massa complicada per a la consciència d'una sola persona. Novel·la de veus, així anomeno la meua literatura. Jo escolto tothom. Els escriptors solen simbolitzar-se amb una ploma, jo em veig més com una orella.

—**Quina és per a vostè la diferència entre periodisme i literatura?**

—La feina d'un periodista és trobar i difondre informacions. Jo amb mètodes periodístics obtinc matèria primera que

elaboro literàriament. Parlo amb les persones sobre coses com el bé i el mal, la vida i la mort, que són en definitiva els grans temes literaris. Quan li van preguntar al premi Nobel Joseph Brodsky què diferenciava un bon llibre d'un de dolent, ell va dir: depèn del gustos respecte a allò metafísic. Jo també ho crec. Veig una persona real en el seu temps; i un altra d'eterna. La naturalesa humana.

—**Li ha canviat la vida, el Nobel?**

—És una sensació estranya ser al costat de poetes com Brodsky o Borís Pasternak. A aquesta idea encara no m'hi he acostumat. Però, a part d'això, en la meua primera roda de premsa em van preguntar per Ucraïna, i jo vaig dir que Putin hi havia atiat una guerra civil. Fins fa poc ningú s'hauria interessat per unes declaracions d'aquest tipus. Ara la meua paraula té un pes. El portaveu de Putin de seguida va referir-s'hi.

—**I què va dir?**

—Que jo no en tenia tota la informació.

—**Ja sap què és posarà el dia del lliurament?**

—Un vestit jaqueta, lila; no volia anar de negre. La guardonada per sort pot triar com vol anar. A Estocolm hi hauré de pronunciar un discurs dur, perquè els meus temes ho són, de durs. Faria un efecte estrany si portés un vestit de nit amb un escot profund.

—**Ja està llest, el vestit?**

—No, avui he anat a emprovar-me'l. Necessito quatre vestuaris: per al discurs a l'Acadèmia Sueca, per a l'entrega del premi, per al banquet a l'ajuntament i per al sopar reial. Normalment ho odio, és una pèrdua de temps. Avui m'ha dit la meua modista: Sveta, amb aquest vestit hi queden bé diamants. Però jo només tinc coses de plata i un anell d'or, cap diamant. I ella em diu: jo en tinc un que t'anirà bé. Que la modista li doni un diamant a l'escriptora, d'això en dic socialisme.

—**Svetlana Aleksàndrovna, gràcies per la conversa. •**